

RPO-742667-VII-720.5/13/PK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Karnego w Iławie
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) [dalej: OPCAT] oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 23 – 24 lipca 2013 r., do Zakładu Karnego w Iławie, (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Joanna Żuchowska (dr n. med.), Przemysław Kazimirski, Michał Kleszcz, Marcin Kusy (prawnicy). W wizytacji wziął także udział Paweł Jezierski - ekspert KMP (psycholog).

Celem wizytacji prewencyjnej było sprawdzenie stanu przestrzegania praw osób pozbawionych wolności odbywających karę w ramach systemu terapeutycznego w oddziale dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzeniem umysłowym (zwanym dalej Oddziałem).

Poza monitoringiem sytuacji w/w skazanych, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności – tymczasowo aresztowanych, powyżej 65 roku życia, niepełnosprawnych, cudzoziemców oraz osób wobec których zastosowano karę

dyscyplinarną umieszczenia w celi izolacyjnej w 6-miesięcznym okresie poprzedzającym wizytację, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z mjr Jerzym Trzciańskim – I zastępcą dyrektora Zakładu;
- dokonano oglądu terenu jednostki oraz pomieszczeń w Oddziale, w tym: celi przystosowanej dla potrzeb osób z niepełnosprawnością, cel zabezpieczających, cel izolacyjnych, cel izby chorych, biblioteki, świetlic, radiowęzła, sal widzeń, warsztatów terapii zajęciowej oraz ambulatorium;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi.

W trakcie wizytacji sporządzono dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza laserowego do pomiaru powierzchni niektórych cel mieszkalnych.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali I zastępcę dyrektora Zakładu Karnego w Iławie o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in: zarządzenie dyrektora Zakładu Karnego w Iławie Nr 65/11 z dnia 1 lipca 2013 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Iławie; sprawozdanie sędziego wizytatora ds. penitencjarnych Sądu Okręgowego w Elblągu z wizytacji Zakładu Karnego w Iławie w dniu 24 kwietnia 2013 r.; ocenę działalności Zakładu Karnego w Iławie w 2012 r.

Przedstawiciel Krajowego Mechanizmu Prewencji zapoznał się ponadto z nagraniami stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec 2 skazanych.

2. Legalność pobytu

Wizytowany Oddział przeznaczony jest dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo. Mogą w nim przebywać młodociani i pierwszy raz karani odbywający karę w systemie terapeutycznym w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego (M₁, P₁), przejawiający niepsychotyczne zaburzenia psychiczne czy upośledzeni umysłowo.

Skazani kierowani są do Oddziału na mocy wyroku sądowego lub przez Komisję Penitencjarną na podstawie orzeczenia psychologiczno-penitencjarnego. Głównie trafiają osoby skłonne do autoagresji, konfliktowe, a także „nie radzący” sobie w innych oddziałach. W Oddziale przebywały osoby z upośledzeniem umysłowym (głównie w stopniu lekkim) oraz z zaburzeniami osobowości (dysocjalne).

Analiza wybranej dokumentacji osobopoznawczej skazanych przebywających w Oddziale nie wykazała uchybień w zakresie podstaw umieszczenia jak i ich rozmieszczenia w celach mieszkalnych (kryteria klasyfikacyjne).

Podczas wizytacji cel mieszkalnych, w których przebywały osoby tymczasowo aresztowane, nie stwierdzono wspólnego ich osadzania z osobami skazanymi.

3. Personel

Na czele personelu terapeutycznego stoi p.o. kierownika (psycholog kliniczny). Poza nim, w skład działu wchodzi psycholog, 2 wychowawców, terapeuta zajęciowy i pielęgniarka.

Wśród szkoleń adresowanych do pracowników Oddziału, które miały miejsce w 2012 r. można wymienić chociażby szkolenie z zakresu postępowań terapeutycznych w wybranych zespołach organicznych; technik radzenia sobie ze stresem; informacji nt. zjawisk korupcyjnych; postępowania ze skazanymi

nosicielami wirusa HIV oraz chorymi na AIDS. Mając na uwadze specyfikę wizytowanego Oddziału, wartym rozważenia w ocenie pracowników KMP, jest objęcie pracowników działu ochrony szkoleniami z zakresu komunikacji interpersonalnej oraz z zakresu charakterystyki zaburzeń niepsychotycznych. Warto przywołać w tym miejscu Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.*

W roku bieżącym (do dnia wizytacji) nie prowadzono postępowań dyscyplinarnych wobec członków personelu Oddziału. W 2012 r. zaś jeden z oddziałowych został dyscyplinarnie zwolniony za udostępnianie telefonów komórkowych więźniom. W wyniku postępowania sądowego, funkcjonariusz został skazany na karę 2 lat pozbawienia wolności, z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 5 lat.

Osoby pozbawione wolności, z którymi rozmawiali pracownicy Mechanizmu w większości pozytywnie wypowiadały się na temat pracy personelu terapeutycznego. Atmosfera panująca w Oddziale została oceniona przez skazanych pozytywnie. Osoby tymczasowo aresztowane również nie wnosiły uwag dotyczących personelu więziennego. Potwierdzały dostęp do psychologa oraz gotowość pomocy ze strony wychowawców.

4. Warunki bytowe

W Oddziale zorganizowano 39 miejsc dla skazanych. W czasie wizytacji przebywało w nim 33 osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym oraz 6 skazanych odbywających karę w systemie zwykłym (tzw. kształtujący). Populacja Oddziału zakwaterowana była w 10 celach mieszkalnych - 5-osobowych (8) i 4-osobowych (2).

Stan cel w Oddziale ocenić należy jako przeciętny. Wszystkie wymagają odświeżenia oraz uzupełnienia ubytków w ścianach i podłogach, jak również wykonania pełnej zabudowy kącików sanitarnych, która będzie polegała na podniesieniu do sufitu wysokości ścian istniejącej obecnie zabudowy. Uwagę wizytujących zwróciły jednakże: niepełne lub niewystarczające do czytania i pisania oświetlenie w niektórych z cel, stan czystości oraz wyeksploatowany sprzęt kwaterunkowy – materace, krzesła, stoły. Wizytujący zwrócili także uwagę na brak drabinek oraz zabezpieczeń górnych łóżek, chroniących korzystających z nich więźniów przed wypadnięciem. W ocenie przedstawicieli KMP, zaobserwowane braki mogą przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły informacji o takich schorzeniach, jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego mebli lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. Niezbędne także jest dokonanie przeglądu stanu oświetlenia w celach mieszkalnych połączone z wymianą żarówek na mocniejsze oraz uzupełnieniem brakujących.

Na potrzeby związane z utrzymaniem higieny (kąpiel raz w tygodniu), przeznaczono łaźnię zlokalizowaną w Oddziale. Jej stan jest bardzo dobry. Wszystkie stanowiska prysznicowe zostały wydzielone za pomocą przegród z tworzywa sztucznego. Zamontowana instalacja wyciągowa działa sprawnie. Na ścianach brak było śladów wilgoci.

Biorąc pod uwagę pojawiające się krytyczne głosy więźniów dotyczące zbyt rzadkich kąpieli, warto przytoczyć jedno z orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie *Ananyev i inni przeciwko Rosji*, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania*

właściwej higieny ciała (orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08). Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji także stoi na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Dlatego w ocenie pracowników Mechanizmu władze Zakładu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych.

Poza zwykłą świetlicą w Oddziale wyposażoną w stół do tenisa stołowego i telewizor, do dyspozycji więźniów pozostaje dodatkowa świetlica, w której zamontowano atestowane urządzenia do ćwiczeń.

W Zakładzie znajdują się dwie cele zabezpieczające, w tym jedna przystosowana do stosowania środka przymusu bezpośredniego w postaci wieloczęściowego pasa obezwładniającego. Zgodnie z informacjami przekazanymi wizytującym przez kierownika Działu Ochrony, podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego wykorzystywana jest kamera przenośna, o ile pozwala na to przebieg zdarzenia skutkującego decyzją o zastosowaniu przymusu. Obie cele wyposażono w kamerę monitorującą przedsionek. Zarówno monitorowanie przedsionek jak i korzystanie z kamery przenośnej czynią zadość postulatowi Rzecznika Praw Obywatelskich, który w wystąpieniach do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej zwracał wielokrotnie uwagę na skargi płynące od więźniów, dotyczące przekraczania uprawnień przez funkcjonariuszy stosujących środki przymusu bezpośredniego, które miały mieć miejsce właśnie w przedsiionkach cel zabezpieczających czy w trakcie doprowadzania do cel zabezpieczających.

Spośród 6 cel do wykonywania kary dyscyplinarnej w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej tylko 1 była pusta w czasie wizytacji; w 5 pozostałych

wykonywane były kary dyscyplinarne. Stan cel nie budził zastrzeżeń wizytujących.

Więźniowie przebywający w Oddziale mogą codziennie korzystać ze spacerów, które odbywają się na zmianę na polach spacerowych o porównywalnej powierzchni. Wszystkie wyposażono w ławki, a także zadbano o ich częściowe osłonięcie chroniące przed deszczem.

W odniesieniu do warunków bytowych większość osadzonych zgłosiła uwagi dotyczące: niezabudowanych kąpek sanitarnych, zimnej wody w celach mieszkalnych i zbyt rzadkich kąpieli. Więźniowie zatrudnieni przy pracach porządkowych na rzecz jednostki podnosili ponadto brak możliwości wzięcia dodatkowej kąpieli z tytułu zatrudnienia przy pracach brudzących, zgodnie z postanowieniem § 29 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 2003 r. Nr 152, poz. 1493). Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji proszą władze Zakładu o odniesienie się do powyższego zarzutu.

5. Traktowanie

Z udostępnionych przez administrację Zakładu danych wynika, że w 2012 r., do dnia wizytacji, odnotowano 6 zdarzeń nadzwyczajnych, których sprawcami i uczestnikami byli osadzeni odbywający karę w systemie terapeutycznym. Zdarzenia ubiegłoroczne (4) miały charakter pobić współosadzonego. Pozostałe 2 zdarzenia odnotowane w roku bieżącym, do dnia wizytacji stanowiły: próba samobójcza oraz bójka. Postępowania wyjaśniające wszczęte we wszystkich zaistniałych zdarzeniach zostały zakończone. Dla porównania warto dodać, że w 2012 r. łączna liczba zdarzeń nadzwyczajnych odnotowanych w Zakładzie wyniosła 30.

Ponadto w 2012 r. w Oddziale doszło do 20 aktów samoagresji osób pozbawionych wolności. Dominującą formę samookaleczeń stanowiły połyki pocięcia powłok skórnych (17). Pozostałe 3 akty samoagresji polegały na

odmowie przyjmowania posiłków (2) oraz próbie samobójstwa poprzez powieszenie. Jednorazowymi sprawcami i jednocześnie poszkodowanymi w wyniku podjęcia takich działań było 7 więźniów.

Wszystkie z aktów samooagresji miały podłoże instrumentalne – osadzeni próbowali w ten sposób zmanifestować niezadowolenie z podjętej wobec nich decyzji. Poszkodowanych objęto, niezwłocznie po zaistniałym zdarzeniu, wsparciem psychologicznym. W roku bieżącym, do dnia wizytacji, 8 więźniów z Oddziału dokonało łącznie 13 aktów samoagresji. Podobnie jak w roku ubiegłym, zdarzenia miały podłoże instrumentalne i dominowały wśród nich pocięcia powłok skórnych (12). W jednym przypadku osadzony próbował popełnić samobójstwo poprzez powieszenie.

Mając na uwadze fakt, że sprawcą obu udaremnionych prób samobójczych jest ten sam więzień z Oddziału, nie negując przy tym postępowania osób z personelu Oddziału oraz administracji jednostki w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa temu osadzonemu, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji pragną podkreślić konieczność stosowania wobec jego osoby w pełni zindywidualizowanych metod oddziaływania, mających na celu jak najskuteczniejsze przeciwdziałanie wystąpieniu w przyszłości podobnych aktów suicydalnych.

Zgodnie z informacjami udostępnionymi wizytującym przez władze ZK w Iławie wynika, że w 2012 r. w całym Zakładzie przyjęto do rozpatrzenia 310 skarg. Spośród tej liczby, 45 pochodziło od 3 więźniów z Oddziału. W roku bieżącym, do dnia wizytacji, 3 osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w Oddziale złożyło łącznie 4 skargi (2 z nich zostały wycofane). Ani w roku ubiegłym, ani w roku bieżącym żadna ze skarg złożonych przez więźniów z Oddziału nie została uznana za zasadną. Spośród łącznej liczby 265 skarg skierowanych do rozpatrzenia w 2012 r. przez więźniów spoza Oddziału, 15 uznanych została za zasadne. Wśród zakresu przedmiotowego skarg pochodzących od więźniów odbywających karę w systemie terapeutycznym dla skazanych

z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi dominowały skargi na postępowanie funkcjonariusza, warunków bytowych oraz opieki medycznej.

Z informacji zebranych w trakcie wizytacji Zakładu wynika, że w 2012 r. wobec 1 osadzonego z Oddziału zastosowano 4 środki przymusu bezpośredniego – siłę fizyczną, wieloczęściowy pas obezwładniający, kask oraz umieszczenie w celi zabezpieczającej. W opinii przedstawicieli KMP, liczba stosowanych środków przymusu bezpośredniego względem osób przebywających w Oddziale świadczy o ich nienadużywaniu i stosowaniu zgodnie z zasadą subsydiarności.

Analiza nagrań z monitoringu stosowania środków przymusu bezpośredniego względem więźniów z Zakładu nie wykazała nieprawidłowości w przebiegu ich wykonywania. W jednym z udostępnionych nagrań powodem zastosowania umieszczenia w celi zabezpieczającej połączonej z użyciem siły fizycznej, była odmowa opuszczenia celi mieszkalnej – więzień został wyraźnie poinformowany o konsekwencjach swojego oporu; w drugim zaś przypadku zastosowanie siły fizycznej, jednoczęściowego pasa obezwładniającego, kasku ochronnego oraz umieszczenia w celi zabezpieczającej stanowiło konsekwencję napaści przez osadzonego na funkcjonariusza Służby Więziennej.

W obu przypadkach, co w ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji godne jest podkreślenia, wykorzystano kamerę przenośną. Postępowanie funkcjonariuszy stosujących środki ocenić należy jako praworządne i subsydiarne – zarówno jeśli chodzi o przesłanki skorzystania ze środków jak i ich dobór.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji przy okazji omawiania stosowania środków przymusu bezpośredniego pragną zwrócić uwagę dyrektora Zakładu na słabą jakość fonii z celi zabezpieczającej, szczególnie uwydatnioną w jednym z udostępnionych nagrań dot. skazanego [dane usunięto].

Analiza notatek z zastosowania ww. środków nie wykazała nieprawidłowości w ich dokumentowaniu.

W roku ubiegłym dyrektor Zakładu skierował 5 zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstw przez więźniów z Oddziału, zaś w roku

bieżącym (do dnia wizytacji) skorzystał z takiej możliwości w stosunku do 1 więźnia (zawiadomienie o podejrzeniu znieważenia funkcjonariusza podczas służby).

Analiza losowo wybranych akt osobowych osadzonych wskazała na nieprawidłową praktykę odpowiadania na skargi, prośby i wnioski osadzonych, niezgodną z § 9 pkt. 1 – 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych z dnia 13 sierpnia 2003 r. (Dz. U z 2013 r., poz. 647, tekst jednolity), która stanowi obowiązek pisemnego zawiadamiania wnoszącego wniosek, skargę lub prośbę o sposobie ich załatwienia, za wyjątkiem spraw załatwionych bezpośrednio po zgłoszeniu. Dla przykładu, różnica pomiędzy datą sporządzenia prośby i datą pieczęci rozpatrującego prośbę wynosiła 7 dni, a mimo tego, w aktach nie znajdowała się odpowiedź pisemna skierowana do wnoszącego prośbę. W związku z tym pracownicy Mechanizmu zalecają bezwzględne przestrzeganie treści wskazanego wyżej rozporządzenia w postępowaniu z prośbami, skargami i wnioskami osadzonych.

W ocenie osadzonych, z którymi przedstawiciele Krajowego Mechanizmu przeprowadzili rozmowy indywidualne oraz podczas wizytacji cel mieszkalnych, postępowanie funkcjonariuszy scharakteryzowane zostało jako praworządne i respektujące godność osób pozbawionych wolności. W odniesieniu do funkcjonariuszy działu ochrony, osadzeni z Oddziału negowali stosowanie przemocy fizycznej. Więźniowie podkreślali kulturę osobistą funkcjonariuszy pozostających z nimi w bezpośrednim kontakcie.

6. Dyscyplinowanie

Z analizy stosowania względem więźniów z Oddziału kar dyscyplinarnych wynika, że ich liczba w 2012 r. do dnia wizytacji wyniosła 68. Porównując tę liczbę do liczby nagród przyznanych więźniom w badanym okresie (269), można pokusić się o stwierdzenie, że praca z osadzonymi odbywającymi karę w Oddziale skoncentrowana jest przede wszystkim na podkreślaniu wartości

płynących z angażowania się w proces resocjalizacyjno-terapeutyczny. To właśnie w takiej jak reprezentowana przez więźniów z Oddziału populacji, słusznie dąży się do jak najczęstszego stosowania nagród w celu umacniania w więźniach poczucia należytego doceniania ich postaw. Przedstawiciele Mechanizmu pragną podkreślić, że postępowanie personelu wobec więźniów w tym zakresie jest godne naśladowania przez inne tego typu oddziały w jednostkach penitencjarnych jako przynoszące wymierne korzyści przejawiające się w dobrych ocenach formułowanych przez więźniów w newralgicznych dla przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji takich jak traktowanie, praca personelu czy poczucie bezpieczeństwa.

Wśród nagród stosowanych wobec osadzonych w Oddziale wymienić należy: pochwałę (152), zezwolenie na dodatkową paczkę (80), zgodę na dodatkowe lub dłuższe widzenie (12), zgodę na przekazanie upominku osobie wskazanej przez osadzonego (8), nagrodę pieniężną (7), zgodę na widzenie w osobnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej (6), widzenie bezdozorowe (3) oraz widzenie poza zakładem karnym do 30 godz. (1). Z kolei wśród kar dyscyplinarnych wymierzonych w analizowanym okresie dominowała kara umieszczenia w celi izolacyjnej (22), nagana (14), zabranie możliwości otrzymania paczek żywnościowych na okres do 3 miesięcy (13), realizację widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt (10), pozbawienie możliwości udziału w zajęciach kulturalno-oświatowych na okres do 3 miesięcy (7), pozbawienie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych lub wyrobów tytoniowych na okres do 3 miesięcy (2).

Nieliczni spośród więźniów, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP byli karani dyscyplinarnie w Zakładzie. Ci którzy mieli do czynienia z tą formą odpowiedzialności nie skarżyli się na znaczną dolegliwość czy niezasadność kar, wskazując jednocześnie na zdarzające się przypadki odstępowania przez dyrektora od wymierzenia kary po wysłuchaniu osadzonego.

7. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie dyrektora Zakładu Karnego w Iławie Nr 65/11 z dnia 1 lipca 2013 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Iławie. W ocenie pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w zarządzeniu sformułowane są jasno, a ich układ jest przejrzysty.

Na ścianach korytarzy poszczególnych oddziałów wywieszono są adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka.

Zarówno z rozmów z więźniami jak z oglądu biblioteki wynika, że Zakład nie dysponuje orzeczeniami Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, dotyczącymi osób pozbawionych wolności. Potrzeba upowszechniania wśród osadzonych prawnych skutków m.in. orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w odniesieniu do osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, została zauważona przez sam Trybunał Konstytucyjny. W wyniku prowadzonej przez Rzecznika Praw Obywatelskich korespondencji na ten temat, Szef Biura Trybunału Konstytucyjnego poinformował, iż powyższa kwestia jest przedmiotem coraz liczniejszej korespondencji od osób osadzonych w zakładach karnych lub przebywających w aresztach śledczych. W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny podjął starania aby – w przypadku rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego osób pozbawionych wolności lub tymczasowo aresztowanych – przygotować stosowną informację o danym wyroku i jego (prawnych oraz praktycznych) skutkach, a następnie, we współpracy z odpowiednimi organami Służby Więziennej, przekazywać zainteresowanym. Warto podkreślić za Szefem Biura Trybunału Konstytucyjnego, iż powyższa działalność edukacyjna powinna stanowić jeden z podstawowych elementów pracy penitencjarnej, służącej m.in. kształtowaniu świadomości oraz zapewnianiu skazanym i osadzonym dostępu do elementarnej informacji w zakresie ich sytuacji prawnej. Żadne względy nie powinny ograniczać przedsięwzięć na rzecz popularyzacji prawa oraz edukacji obywatelskiej w sprawach publicznych.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają zatem pozyskanie przez władze jednostki zbiorów orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Dobrym sposobem upowszechniania wiedzy na ich temat, byłoby tworzenie tematycznych audycji emitowanych przez radiowęzeł.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

W Oddziale znajduje się samoinkasujący aparat telefoniczny. Osadzeni mogą korzystać z niego we wszystkie dni tygodnia w godzinach 8.30 – 18.00. Czas jednej rozmowy nie może przekroczyć 5 minut, lecz w uzasadnionych przypadkach możliwe jest wydłużenie jej czasu. Ograniczenie to nie dotyczy rozmów prowadzonych z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym. Niemniej jednak rozmowy z tymi podmiotami, zgodnie z treścią § 18 p. 5 Porządku wewnętrznego Zakładu Karnego w Iławie, mogą być realizowane w godzinach 8.00 – 15.00. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji pragną podkreślić, że wprowadzony w wizytowanej jednostce przedział czasowy przeznaczony na realizację tych rozmów nie przystaje do realiów dnia codziennego, z uwagi na fakt zaangażowania obrońców w rozprawy toczące się przed sądami, których urzędowanie pokrywa się z przedziałem czasowym rozmów wskazanym w Porządku wewnętrznym. Pomimo istnienia omawianego uprawnienia, jego skuteczna realizacja z przyczyn obiektywnych, może być utrudniona lub niemożliwa. W związku z tym pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają zmianę godzin przeznaczonych na realizację kontaktów telefonicznych skazanych z ich adwokatami.

Z możliwości przeprowadzania rozmów telefonicznych nie korzystają osoby tymczasowo aresztowane. Należy w tym miejscu wskazać, że przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji wielokrotnie podnosili potrzebę uchylenia całkowitego zakazu prowadzenia przez osoby tymczasowo aresztowane rozmów telefonicznych z obrońcami lub pełnomocnikami będącymi adwokatami lub radcami prawnymi.

Zgodnie z art. 215 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 k.k.w., przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych mu technicznych środków przekazywania informacji. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r., są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Zakaz korzystania z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej, wynikający z treści art. 217c k.k.w. nie ma zatem zastosowania do kontaktów aresztowanego z osobami, o których mowa w treści art. 215 § 1 k.k.w. Przedstawione stanowisko zostało podzielone przez Ministra Sprawiedliwości (pismo do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 czerwca 2010 r.) oraz Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości, według której organy procesowe oraz organy służby więziennej nie mają uprawnienia do wprowadzania ograniczeń w tym zakresie.

Warto dodać, że również Europejski Komitet Zapobiegania Torturom (CPT) zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane, podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. Ponadto całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99, zawartymi w Europejskich Regułach Więziennych.

Widzenia w wizytowanej jednostce realizowane są we wtorki, piątki, soboty oraz w niedziele, w sali widzeń. Spotkania więźniów z odwiedzającymi odbywają się pod nadzorem funkcjonariusza Służby Więziennej zarówno w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt (24 stoliki) jak i w sposób uniemożliwiający taki kontakt (7 stanowisk). Dla osób odwiedzających osadzonych wraz z dziećmi,

w części sali przeznaczonej do widzeń umożliwiających bezpośredni kontakt w obecności funkcjonariusza SW, zorganizowano kąpiel dla dzieci.

Poza widzeniami odbywającymi się w obecności funkcjonariusza SW, w Zakładzie funkcjonują również pomieszczenie do widzeń bezdozorowych wyposażone w 10 stolików oraz dwa pokoje do odbywania tzw. widzeń intymnych, których wyposażenie reguluje załącznik nr 3 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz. 1820).

Pomiędzy salą do widzeń odbywających się w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej i salą do widzeń bezdozorowych zlokalizowana została kantyna, w której osoby pozbawione wolności posiadające środki finansowe, mogą dokonywać trzy razy w miesiącu zakupów artykułów żywnościowych, tytoniowych i przemysłowych, dopuszczonych do sprzedaży w Zakładzie. Osadzeni realizują zakupy w sposób bezpośredni. Podczas widzeń, także osoby odwiedzające więźniów, mogą korzystać z kantyny. Zakupy mają wówczas formę poczęstunku oraz paczki żywnościowej dla osoby odwiedzanej. W kantynie dostępne są pojedyncze egzemplarze czasopism oraz krzyżówki. Osadzeni zainteresowani regularnym dostępem do wybranej prasy, mogą ją prenumerować zgłaszając taką chęć do Biblioteki Zakładu.

Zdecydowana większość więźniów, z którymi rozmawiali pracownicy Mechanizmu nie przekazała uwag krytycznych odnośnie korzystania z aparatu telefonicznego oraz realizacji widzeń w Zakładzie. Niektórzy z tymczasowo aresztowanych mężczyzn podnosili zarzut dotyczący pokrywania się godzin przeznaczonych na zajęcia k-o z godzinami wyjść na spacer. W ocenie członków Mechanizmu niezbędne jest w tej sytuacji sprawdzenie możliwości zachodzenia takich kolizji w praktyce, poprzez porównanie grafików spacerów i zajęć k-o dla tymczasowo aresztowanych.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Obecnie w Zakładzie pracuje 8 lekarzy (etaty cywilne); żaden z nich nie jest zatrudniony w pełnym wymiarze godzin. W skład wyższego personelu medycznego wchodzi - specjalista chorób wewnętrznych i pulmonologii (1/2 etatu), pediatra z długoletnią praktyką w Pogotowiu (kontrakt) oraz internista (kontrakt), psychiatra (1/2 etatu), chirurg, ortopeda, laryngolog oraz stomatolog.

W zespole pielęgniarstwa przewidzianych jest 8 etatów, ale od ubiegłego roku jedno stanowisko jest nieobsadzone. Od 1 sierpnia br. planowane jest zatrudnienie nowej pielęgniarki. Obecnie obsadę średniego personelu medycznego stanowi 7 osób (5 funkcjonariuszy Służby Więziennej, 2 cywili).

Dział Służby Zdrowia jest czynny w dni powszednie w godzinach 7.00 - 17.00. Pielęgniarki pracują w systemie 8 godzinnym; pełna obsada tego personelu pracuje w godz. 7.00-15.00; na dyżurze popołudniowym oraz w dni wolne od pracy jedna z pielęgniarek pracuje w godzinach 9.00-17.00.

Przyjęcia pacjentów przez lekarzy odbywają się 4 – 5 razy w tygodniu. W nagłych przypadkach, po godzinach pracy więziennej służby zdrowia, wzywane jest Pogotowie.

Wszyscy nowoprzyjęci więźniowie kierowani są do cel przejściowych. Podczas pobytu w nich przeprowadzone są badanie wstępne, kontrola uzębienia; wykonywane jest również badanie radiologiczne klatki piersiowej. Rentgenobus przyjeżdża z Białegostoku co 2 tygodnie; jeżeli termin przyjazdu się wydłuża, badania wykonywane są w szpitalu więziennym w Barczewie.

W trakcie rozmowy wstępnej z osadzonym proponowane jest badanie na nosicielstwo HIV, zwłaszcza u osób grupy wysokiego ryzyka. Materiał do badań laboratoryjnych pobierany jest na miejscu, badania zaś wykonywane są w laboratorium szpitala miejskiego.

W głównym ambulatorium mieszczącym się na parterze pawilonu B (oddziały zamknięte) wyodrębniono gabinet lekarski, gabinet zabiegowy oraz gabinet stomatologiczny. Pomieszczenia są obszerne, czyste. Podłoga i ściany wyłożone są kafelkami. Pacjenci oczekują w trzech małych, wyposażonych w ławki

poczekalniach. We wszystkich gabinetach jest zestaw przeciwwstrząsowy oraz worek samo-rozprężający typu ambu. W ocenie lekarza wchodzącego w skład Zespołu KMP, wskazanym ze względów bezpieczeństwa więźniów, byłoby zakupienie ssaka elektrycznego i koncentratora tlenu.

W ambulatorium dla oddziałów półotwartych znajduje się gabinet lekarski, zabiegowy oraz aparat Ekg.

Zakład dysponuje dwiema izbami chorych. W trakcie wizytacji wykorzystywane były one jako zwykłe cele mieszkalne. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają każdorazowo, że cele izby chorych powinny być wykorzystywane zgodnie z ich przeznaczeniem, jakim jest zakwaterowanie chorych więźniów. Dlatego też zalecają dyrekcji wizytowanej jednostki odstępnie od praktyki umieszczania w takich celach zdrowych więźniów. Co więcej, obie izby nie spełniają warunków określonych w przepisach rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808). W związku z tym dostosowanie obu pomieszczeń winno stanowić jedno z działań priorytetowych władz wizytowanej jednostki.

Izba w pawilonie B to mała cela z nieoświetlonym kąciem sanitarnym przesłoniętym zasłonką. W trakcie wizytacji panował w niej zaduch potęgowany intensywnym zapachem papierosów. Przebywało w niej 5 osadzonych zajmujących dwa łóżka piętrowe i jedno pojedyncze. Stan pościeli i koców, w związku z ich nadmiernym zużyciem, również wzbudził zastrzeżenia wizytujących.

Stan techniczny drugiej z izb zlokalizowanej w oddziale półotwartym nie wzbudził zastrzeżeń, niemniej jednak przedstawicielka Mechanizmu, która dokonywała oglądu pomieszczeń Służby Zdrowia, zwróciła uwagę na brak natrysku. W wypadku umieszczenia w opisanej celi osoby chorej zakaźnie, umożliwienie skorzystania przez nią z kąpieli wiązać się będzie nierozłącznie z koniecznością pokonania sporej odległości do najbliższej łaźni.

W pawilonie B znajdują się ponadto 4 cele przystosowane dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają w tym miejscu fakt, że przystosowanie to, ze względu na niewielkie powierzchnie cel, polega jedynie na możliwości wjazdu do celi wózkiem, natomiast poruszanie się na wózku w celi oraz korzystanie z kącika sanitarnego pozbawionego uchwytów jest bardzo utrudnione, o ile w ogóle możliwe. Dodatkowo, najbliższa infrastruktura cel, nie jest przystosowana do poruszania się na wózku - aby wyjechać z pawilonu trzeba pokonać kilka stopni schodowych.

Lepiej dostosowany dla osób poruszających się na wózkach jest pawilon oddziałów półotwartych (długi podjazd, szerokie drzwi i korytarze). Jedna z cel oddziału XV przeznaczona dla osób niepełnosprawnych, posiada jednakże zainstalowane na stałe, nie dające się unieść uchwyty, uniemożliwiające wykonanie obrotu na wózku w celu podjechania do sedesu. W związku z tym konieczne jest w ocenie pracowników Mechanizmu zniesienie opisanej bariery.

Łóżka w celach dla osób niepełnosprawnych, są w ocenie lekarza Krajowego Mechanizmu Prewencji niskie, utrudniające w znaczny sposób wejście z łóżka z na wózek i z wózka na łóżko. Zgodnie z informacją przekazaną przedstawicielom KMP przez zastępcę dyrektora, Zakład dysponuje łózkami szpitalnymi. W związku z tym pracownicy Mechanizmu zalecają niezwłoczną wymianę łóżek z cel dla niepełnosprawnych.

W dniach wizytacji, w celach dla osób niepełnosprawnych nie było więźniów z niepełnosprawnością. Jeden z osadzonych (osoba po wysokiej amputacji nogi) przebywał w zwykłej celi mieszkalnej.

W ocenie lekarza Krajowego Mechanizmu Prewencji biorącego udział w wizytacji, w związku z niedoborami kadrowymi średniego personelu medycznego, pielęgniarki są nadmiernie obciążone pracą. Wypełnienie wszelkich obowiązków przez jedną dyżurującą w godzinach popołudniowych pielęgniarkę jest bardzo trudne. Dlatego też w ocenie przedstawicieli Mechanizmu konieczne jest zatrudnienie dodatkowej osoby na stanowisku pielęgniarki.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zwracają ponadto uwagę na konieczność wyposażenia istniejących w Zakładzie ambulatoriów w tekst Karty praw pacjenta – osoby pozbawionej wolności, ze względu na fakt, że udostępniona wizytującym w trakcie oglądu jednostki ustawa o prawach pacjenta, nie przystaje do sytuacji pacjenta uwięzionego. Na tablicach ogłoszeń, należy także wywiesić adres Rzecznika Praw Pacjenta.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy, nie zgłaszali uwag dotyczących opieki medycznej. Więźniowie podkreślali, że co do zasady funkcjonariusze doprowadzający ich na badania lekarskie przebywają poza gabinetem w trakcie udzielania świadczeń medycznych.

10. Oddziaływania terapeutyczne

Oddział terapeutyczny, który stanowił przedmiot wizytacji Krajowego Mechanizmu Prewencji, dysponuje 48 miejscami dla skazanych. W czasie wizytacji przebywało w nim 39 osadzonych. W 2012 r. na Oddział przyjęto 19 skazanych. Poddano także weryfikacji siedmiu skazanych, a dwóch skierowano do innego oddziału terapeutycznego na wniosek personelu. Skazani korzystają z Indywidualnego Programu Terapeutycznego (dalej: IPT, Program) opracowywanego przez zespół w ciągu 30 dni od przyjęcia do Zakładu. Ów program powstaje na podstawie orzeczenia psychologicznego, opracowanego przez Ośrodek Diagnostyczny, z którym skazany kierowany jest do Oddziału lub na podstawie orzeczenia sądowo-psychiatrycznego, analizy akt archiwalnych oraz obserwacji. Ewaluacja programu następuje co 6 miesięcy. Ocena zawiera opis zachowania skazanego i dane na temat postępu terapii, ze wskazaniem co się udało, a czego nie udało się zrealizować oraz dalsze zalecenia co do postępowania ze skazanym. W celu realizacji IPT, personel Oddziału dobiera indywidualnie odpowiednie form oddziaływań dla każdego z więźniów, np. gdy osadzony ma problemy z agresją, jest kierowany na trening umiejętności radzenia sobie z trudnymi emocjami. Rekrutacja skazanych do programów dokonywana jest przez zespół terapeutyczny na podstawie informacji osobopoznawczej,

obserwacji funkcjonowania w warunkach oddziału terapeutycznego oraz rozmów indywidualnych. Programy po części uwzględniają specyfikę problemów skazanych odbywających karę w Oddziale. Są to między innymi: obniżony poziom intelektualny, niski poziom umiejętności społecznych, zachowania agresywne, poważne zaniedbania środowiskowe, niska motywacja do aktywności.

Pomimo zakwaterowania osadzonych z Oddziału głównie w celach pięcioosobowych, rzadko występują zdarzenia nadzwyczajne np. takie jak pobicia osadzonych. W 2012 r. miały miejsce cztery takie sytuacje a w 2013 (dnia wizytacji) – jedna.

Z powodu urlopu terapeuty zajęciowego, ekspert Krajowego Mechanizmu Prewencji nie mógł dokonać rzetelnej oceny zakresu i form prowadzonej w Oddziale terapii zajęciowej. Zarówno p.o. kierownika, jak i wychowawca, rozpytywani przez eksperta KMP w przedmiocie terapii zajęciowej odpowiadali, że nie są w stanie udzielić pełnych informacji na temat jej programów, a odpowiednie informacje posiada terapeuta zajęciowy. Związana z absencją terapeuty obiektywna niemożliwość dokonania wspomnianej oceny, wskazuje w ocenie eksperta KMP na potrzebę zatrudnienia przez Zakład dodatkowej osoby na stanowisku terapeuty zajęciowego – nieobecność terapeuty nie przesądziła jedynie o braku możliwości zasięgnięcia jego opinii przez osoby wizytujące Oddział, lecz stanowiła dodatkowo odczuwalny dla więźniów przejściowy brak oddziaływań terapii zajęciowej. Z informacji dotyczącej działalności Oddziału w 2012 r. udostępnionej wizytującym wynika, że do form terapii zajęciowej organizowanej w grupach dla więźniów z Oddziału należą: prace w glinie, wycinanie i klejenie kopert, malowanie i inne prace plastyczne, prace w gipsie, nauka obsługi komputera oraz prace stolarskie.

Inną formę oddziaływań prowadzonych wobec skazanych w Oddziale stanowią rozmowy indywidualne ze skazanymi – od początku 2013 r., dwóch psychologów zatrudnionych w Oddziale przeprowadziło ponad 800 spotkań indywidualnych z osadzonymi. Ich tematami było motywowanie do udziału

w terapii, do przestrzegania higieny, kontrola stanu psychicznego. Skazani mają także możliwość zgłoszenia się na rozmowę i przedstawienia swoich problemów. Z rozmów z więźniami wynika, że część nie chce korzystać z takiej formy pomocy a ci, którzy się decydują, są przyjmowani przeważnie tego samego dnia. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż z rozmów z osadzonymi wynika, że są zadowoleni z dostępu do usług psychologów i chwalą ich pracę. Ekspert Mechanizmu, po rozmowach z więźniami, zwrócił jednakże uwagę na stosowaną w Oddziale praktykę „przypisania” osadzonego do jednego z psychologów. Pomimo niewątpliwie pożądanej z terapeutycznego punktu widzenia więzi, która łączy pacjenta z psychologiem, istnienie przyjętego w tej mierze rozwiązania rodzi niebezpieczeństwo pozbawienia więźnia pomocy psychologicznej np. w razie konfliktu z „jego” psychologiem, czy też absencji tego ostatniego. Dlatego też, w ocenie eksperta KMP, zasadnym byłoby umożliwienie skazanemu, który z powodu braku oczekiwanej przez niego pomocy psychologicznej, popadł w konflikt ze swoim psychologiem, kontaktu z innym.

Analizując akta osadzonego [dane usunięto], w notatce z dnia 24.01.2011 r., wspomniano, że osadzony chciał odbyć rozmowę z innym psychologiem. Jego prośba została rozpatrzona negatywnie, ze względu na to, że był „przypisany” do innej psycholog. Godzi to w swobodny dostęp do opieki psychologicznej i może zniechęcać osadzonych do korzystania z pomocy psychologicznej. W związku z tym przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają odejście od praktyki polegające na przyporządkowywaniu więźniów z Oddziału do psychologów w nim zatrudnionych.

Metody oddziaływań grupowych zapewniają psychokorekcję w stopniu podstawowym, są jednakże mało zróżnicowane. W 2012 r. było 7 różnych programów organizowanych w cyklach, które ukończyło łącznie 61 skazanych. Jako godne pochwały wskazać należy zajęcia z zasad udzielania pierwszej pomocy (uczestniczyło w nich 17 skazanych). W 2013 r. (do dnia wizytacji), było zorganizowanych 5 programów - trening aktywizacji społecznej (7 osób), trening umiejętności radzenia sobie z negatywnymi emocjami (6 osób), trening

umiejętności zapobiegania autoagresji (5 osób), program edukacyjny dla skazanych uzależnionych od alkoholu i innych środków (4 osoby) oraz psychorysunek (średnio ok. 5 osób). Godnym podkreślenia jest także fakt, że w sytuacji braku możliwości ukończenia z jakichś powodów kursu przez biorącego w nim udział osadzonego, który wyraża jednakże chęć jego zakończenia, psycholog pracuje z nim w trybie indywidualnym.

Oceniając pracę wychowawcy w Oddziale ekspert KMP zauważył, że w ubiegłym roku zorganizował dla skazanych 38 form aktywizacji (np. konkursy, turnieje). W 2013 r. zaś przygotował zaledwie 6 propozycji aktywizacyjnych - 4 konkursy i 2 turnieje, co w porównaniu z rokiem ubiegłym wskazuje na znaczny spadek zaangażowania w proces pobudzania więźniów do działania, warunkujący proces ich terapii.

Osoby skazane są objęte opieką psychiatryczną. Psychiatra zatrudniony jest na 0,5 etatu i przyjmuje w Zakładzie we wtorki. Z relacji p.o. kierownika Oddziału wynika, że nie ma trudności w kontakcie z lekarzem psychiatrą – pozostaje w kontakcie telefonicznym i może przyjechać do jednostki w razie potrzeby. Wątpliwość eksperta Mechanizmu wzbudziła analiza akt jednego z osadzonych z Oddziału [dane usunięto], który jest objęty opieką psychiatryczną. W notatce pochodzącej ze szpitala psychiatrycznego w Węgorzewie z dnia 15.05.2012 r. zawarto adnotację, by kontynuował on leczenie w warunkach ambulatoryjnych. W dniu 19.01.2013 r. wpis lekarza z Zakładu Karnego w Iławie stanowił, że osadzony „powinien opuścić Zakład i leczyć się psychiatrycznie w trybie zwykłym”. Pomimo tak jednoznacznie sformułowanego wpisu, analiza akt skazanego nie ujawniła dalszych, niezbędnych w takiej sytuacji, opinii lub dokumentów świadczących o podjęciu jakichś działań zmierzających do weryfikacji skazanego pod kątem możliwości dalszego odbywania kary w izolacji penitencjarnej. W ocenie eksperta i przedstawicieli KMP opisana sytuacja wskazuje na brak pełnej diagnozy stanu psychicznego więźnia, warunkującej dobór odpowiedniego miejsca jego dalszego pobytu. Co więcej, analiza jego akt ujawniła wiele opinii wydanych na temat jego

stanu psychicznego przed wspomnianym wpisem lekarza psychiatri, które ze względu na swą treść mogą uprawdopodobniać psychozę („psychoza reaktywna”, „psychoza nieokreślona”, „prawdopodobieństwo schizofrenii paranoidalnej”, „wątki urojeniowe”). Wobec istniejącego w ocenie eksperta Mechanizmu dużego prawdopodobieństwa psychozy, dalszy pobyt więźnia o nazwisku [dane usunięto], w Oddziale dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, jest nieuzasadniony. Zaobserwowany problem został przekazany na podsumowaniu wizytacji zastępcy dyrektora Zakładu, który zapewnił wizytujących o dokładnym zbadaniu sytuacji wskazanego więźnia.

Wątpliwość eksperta Mechanizmu budzi również sposób podawania leków osadzonym. Wszyscy osadzeni mają podawane leki w postaci rozpuszczonej. Powód przyjętej w tym zakresie praktyki stanowi podejrzenie kumulowania przez niektórych osadzonych z Oddziału znacznej ilości leków w celu odurzenia się nimi w przyszłości. W związku z tym, by nie wzbudzać podziałów pomiędzy osadzonymi, związanych z różnym sposobem podawania leków, personel medyczny zdecydował o rozpuszczaniu medykamentów wszystkim skazanym z Oddziału. Należy jednakże podkreślić, że rozpuszczanie leków nie przystosowanych do aplikowania w ten sposób, może zmieniać ich farmakokinetykę, godząc tym samym w powodzenie procesu leczenia. Należy pamiętać, że zdecydowana większość leków występuje w formie tabletek, tylko niektóre mają postać płynną. W związku z tym, w ocenie przedstawicieli Mechanizmu, należy zrezygnować z praktyki rozpuszczania leków, zwiększając jednocześnie procedurę nadzoru nad ich zażyciem przez więźniów.

11. Oddziaływania kulturalno-oświatowe

Analizując gamę zajęć kulturalno-oświatowych adresowanych do więźniów w ZK w Iławie, wskazać należy iż ich charakter jest zróżnicowany – od konkursów emitowanych w radiowęźle sprawdzających wiedzę ogólną po turnieje sportowe organizowane w hali sportowej Zakładu. Wśród tych ostatnich dochodzi do spotkań w trakcie których osadzeni rywalizują z drużynami

z wolności (np. uczniowie LO z Iławy; uczniowie Zespołu Szkół Budowlanych 1939 r. z Iławy). Dzięki zaangażowaniu kadry penitencjarnej, w 2012 r. na terenie Zakładu gościły sportowe sławy, z którymi mogli spotkać się więźniowie (Jacek Bąk, Memed Khalidow, Artur Boruc, Paweł Wszolek).

Świetlica w Oddziale pełni dwojaką funkcję – zwykłej świetlicy oraz sali treningowej. Wyposażoną ją w stół do ping-ponga oraz telewizor, a na pozostałej części zamontowano atestowane urządzenia do ćwiczeń siłowych.

W porze letniej więźniowie mają możliwość gry w piłkę siatkową na boisku zlokalizowanym w kompleksie placów spacerowych. Skazani z Oddziału biorą także udział w organizowanych corocznie w turniejach tenisa stołowego, rzutu lotką i w piłkarzyki.

Zajęcia kulturalno-oświatowe, w których w roku ubiegłym wzięli udział osadzeni z Oddziału miały w większości formę konkursów dotyczących wiedzy ogólnej (geografia, ortografia, wiedza o Polsce, Euro 2012) i turniejów gier planszowych. Poza nimi systematycznie organizowane były projekcje i spotkania Dyskusyjnego Klubu Filmowego.

W Oddziale redagowana jest ponadto gazetka więzienna - kwartalnik „Przystanek S”.

Poprzez istniejący radiowęzeł emitowane są programy radiowe oraz audycje własne na tematy związane z prawem, profilaktyką uzależnień czy ochroną zdrowia. W każdą niedzielę za pośrednictwem radiowęzła transmitowana jest ponadto msza św. z zakładowej kaplicy do cel mieszkalnych.

W jednostce funkcjonuje biblioteka centralna licząca ok. 4000 woluminów. W każdym z oddziałów znajdują się punkty wymiany książek. Przegląd woluminów znajdujących się w bibliotece potwierdził, że znajdują się wśród nich akty prawne, tj. kodeksy karne, cywilne, administracyjne oraz tłumaczenia regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania tymczasowego aresztowania i kary pozbawienia wolności na języki obce (rosyjski, angielski, niemiecki, francuski). Warto jednakże zauważyć, że ze względu na datę wydania kodeksów, ich treść jest w znaczącej treści zdezaktualizowana. W związku z tym

przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają pozyskanie i wydrukowanie informatorów dla cudzoziemców, przygotowanych przez Centralny Zarząd SW i dostępnych na jego stronie internetowej. Z informacji przekazanych wizytującym przez władze jednostki wynika, że w razie zgłoszenia przez więźnia potrzeby zapoznania się z konkretnym aktem prawnym, jego aktualna wersja zostaje mu udostępniana przez wychowawcę. Wskazana praktyka potwierdzona została również przez osoby pozbawione wolności, w trakcie rozmów z pracownikami KMP.

Dobrą praktykę stanowi w ocenie przedstawicieli KMP, nawiązanie przez Zakład współpracy z ambasadami państw obcych na terenie RP. Dzięki inicjatywie Zakładu, ambasady przesyłają jednostce prasę i wydawnictwa w językach obcych, które zasilają zasoby biblioteki. Największą aktywność w tym zakresie przejawia ambasada Niemiec.

Więźniowie z Oddziału nie skarżyli się na gamę oddziaływań kulturalno-oświatowych, w przeciwieństwie do osób tymczasowo aresztowanych, którzy ocenili dostępne dla nich zajęcia jako zbyt ubogą ofertę.

12. Prawo do praktyk religijnych

Osoby pozbawione wolności, z którymi rozmawiali przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, potwierdziły możliwość brania udziału w mszach św. organizowanych w kaplicy Zakładu. Wszyscy rozmówcy byli wyznania rzymsko-katolickiego. Jak wynika ze materiału zgromadzonego w trakcie wizytacji, akredytację do wstępu na teren Zakładu posiadają także przedstawiciele Kościoła Zielonoświątkowego, Świadków Jehowy, Adwentystów Dnia Siódmego.

13. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Ilawie:

1. zabudowę kąpoków sanitarnych;
2. wyposażenie piętrowych łóżek w drabinki i barierki zabezpieczające przed upadkiem;
3. zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych;
4. właściwe przystosowanie celi dla osób z niepełnosprawnością w zakładzie karnym typu półotwartego oraz przystosowanie takiej celi w zakładzie karnym typu zamkniętego zgodnie z treścią p.9 Raportu;
5. zaopatrzenie ambulatoriów w Kartę praw pacjenta – osoby pozbawionej wolności;
6. doprowadzenie stanu technicznego obu izb chorych do wymogów stawianych takim celom przez przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808);
7. pozyskanie informatorów dla cudzoziemców odbywających karę pozbawienia wolności w Polsce;
8. upowszechnianie wśród skazanych wiedzy na temat rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka;
9. dokonanie porównania grafików spacerów i zajęć k-o dla tymczasowo aresztowanych w celu wyeliminowania ewentualnych kolizji;
10. wzbogacenie oferty zajęć k-o adresowanej dla tymczasowo aresztowanych;
11. przeprowadzenie pełnej diagnozy psychiatrycznej więźnia o nazwisku [dane usunięto];
12. pozyskanie dodatkowego terapeuty zajęciowego do pracy w Oddziale;
13. umożliwienie skazanemu skonfliktowanemu ze swoim psychologiem, kontaktu z innym;

14. rezygnację z rozpuszczania leków podawanych więźniom z Oddziału;
15. zwiększenie zaangażowania wśród skazanych do udziału w programach terapeutycznych m.in. poprzez stworzenie programów mogących w znacznym stopniu przyczynić się do poprawy funkcjonowania skazanych po opuszczeniu Zakładu np. lepszego rozumienia siebie i swojego funkcjonowania w rodzinie i społeczeństwie, lepszego rozumienia własnych emocji i sposobów radzenia sobie z nimi (nie tylko złości);
16. w miarę możliwości opracowanie dla skazanych wyżej zorganizowanych psychicznie psychoterapii wglądowej lub poznawczo-behawioralnej, by trwale zmienić objawy wynikające z zaburzeń skazanych – w formie grupowej lub indywidualnej;
17. wykorzystanie osoby z zewnątrz jako superwizora pracy zespołu terapeutycznego;
18. wykorzystywania cel Izby Chorych zgodnie z ich przeznaczeniem, którym jest opieka nad więźniami chorymi;

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Olsztynie

1. przyznanie środków finansowych niezbędnych do realizacji zaleceń wymienionych w punktach: 1, 2, 4, 12, 17.

Opracował: Przemysław Kazimirski

Za zespół podpisuje: